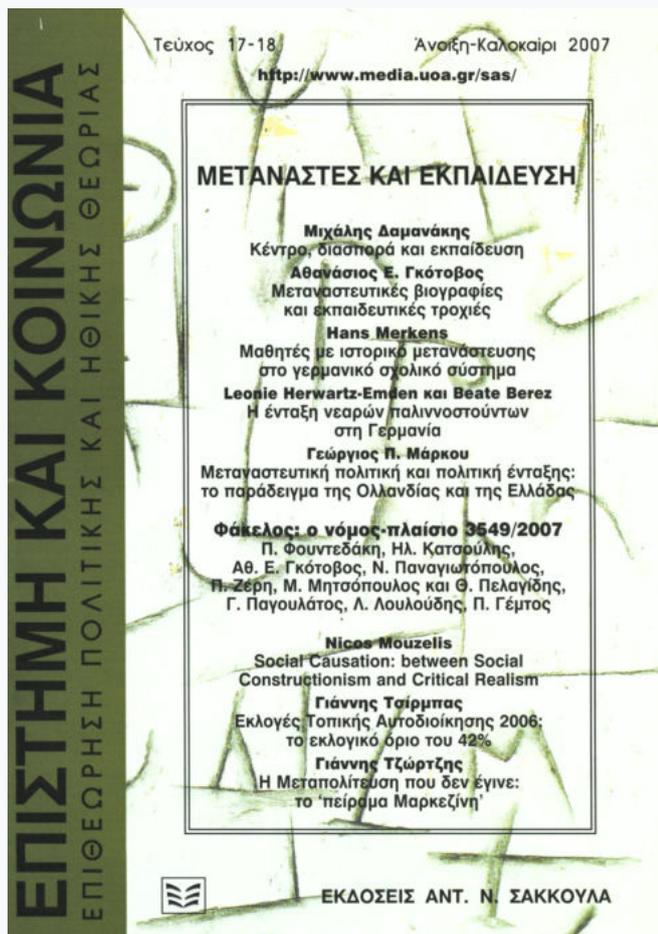

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 17 (2007)

Τόμ. 17-18 (2007): Μετανάστες και Εκπαίδευση

Εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης 2006: το εκλογικό όριο του 42%: πολιτικές συνέπειες και προεκτάσεις

Γιάννης Τσίρμπας

doi: [10.12681/sas.509](https://doi.org/10.12681/sas.509)

Copyright © 2015, Γιάννης Τσίρμπας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσίρμπας Γ. (2015). Εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης 2006: το εκλογικό όριο του 42%: πολιτικές συνέπειες και προεκτάσεις. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 17, 332-345. <https://doi.org/10.12681/sas.509>

Εκλογές Τοπικής Αυτοδιοίκησης 2006: το εκλογικό όριο του 42%. Πολιτικές συνέπειες και προεκτάσεις

Γιάννης Τσίρμπας*

Οι εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης του Οκτωβρίου 2006 διεξήχθησαν με εκλογικό σύστημα σχετικής πλειοψηφίας του 42%, έναντι του κλασικού, απόλυτα πλειοψηφικού σε δύο γύρους που ίσχυε μέχρι τότε. Όπως κάθε εκλογική μεταρρύθμιση, έτσι και η συγκεκριμένη θεωρείται ότι επηρεάζει τη συμπεριφορά πολιτικών, κομμάτων και ψηφοφόρων. Οι πιθανολογούμενες συνέπειες του νέου νόμου αφορούν τους συσχετισμούς μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, την επιρροή του δικομματισμού και των κομμάτων της Αριστεράς συνολικά, αλλά και τον πολιτικό πλουραλισμό, τόσο σε επίπεδο πολιτικής προσφοράς όσο και σε επίπεδο πολιτικής ζήτησης. Στο παρόν άρθρο, αντιμετωπίζοντας κάθε πιθανή συνέπεια του νέου νόμου ως μια ερευνητική υπόθεση εργασίας, καταλήγουμε, μέσω της ανάλυσης εκλογικών αποτελεσμάτων, ότι το όριο του 42% ενισχύει τον δικομματισμό και συμβάλλει στη συρρίκνωση της απήχησης των υποψηφίων των κομμάτων της Αριστεράς, χωρίς, όμως, να επηρεάζει τους πολιτικούς συσχετισμούς σε επίπεδο ελέγχου των κυριότερων ΟΤΑ. Την ίδια στιγμή, διαφαίνεται ότι η εκλογική μεταρρύθμιση συμπιέζει τον εκλογικό πλουραλισμό σε τοπικό επίπεδο, οδηγώντας σε μείωση του αριθμού των συνεργατικών ψηφοδελτίων και σε πτώση της εκλογικής απήχησης των κομματικά απείθαρχων υποψηφιοτήτων.

Εισαγωγή

Οι νομαρχιακές και δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου 2006 διεξήχθησαν με νέο εκλογικό σύστημα. Από το κλασικό απόλυτα πλειοψηφικό σε δύο γύρους, περάσαμε σε ένα σύστημα όπου αρκεί η σχετική πλειοψηφία του 42% για την εκλογή νομαρχών και δημάρχων. Η εκλογική μεταρρύθμιση (Ν. 3434/2006) δεν ακολούθησε κάποια γενικά παραδεκτή και διαπιστωμένη 'θεσμική αποτυχία' του προηγούμενου συστήματος -που αποτελεί τον κυριότερο λόγο εκλογικών μεταρρυθμίσεων (Μενδρινού 2000: 25)- αλ-

* Διδάκτορας Πολιτικής Επιστήμης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, itsirbas@otenet.gr

λά αιτιολογήθηκε κυρίως στη βάση της αυξημένης πρακτικότητας και του μειωμένου κόστους. Στο παρόν άρθρο επιχειρούμε τη διερεύνηση των πολιτικών συνεπειών της συγκεκριμένης θεσμικής αλλαγής η οποία, αξίζει να σημειωθεί, έχει και μια ενδιαφέρουσα νομική διάσταση που άπτεται ζητημάτων συνταγματικότητας και δημοκρατικών αρχών. Η νομική συζήτηση, όμως, υπερβαίνει τους σκοπούς της ανάλυσής μας, αν και είναι πιθανό να απασχολήσει τον δημόσιο διάλογο στο μέλλον.¹

Η διάσταση που μας ενδιαφέρει κυρίως εδώ είναι η πολιτική. Σύμφωνα με τον Duverger (1973: 414), κάθε εκλογικό σύστημα (και κάθε μεταβολή στο εκλογικό σύστημα) επιδρά πολιτικά σε δύο άξονες. Ο πρώτος, 'τεχνικός' άξονας αφορά, ενόητα, τον τρόπο με τον οποίο καταλαμβάνεται τελικά η εξουσία ή ένα αξίωμα. Πρόκειται για την αποτύπωση της αντιπροσώπευσης της βούλησης του εκλογικού σώματος, η οποία αποτελεί και τον βασικό σκοπό κάθε εκλογικού συστήματος. Ο δεύτερος, 'ψυχολογικός' άξονας, αφορά τον τρόπο με τον οποίο το εκλογικό σύστημα γίνεται αντιληπτό από τους ψηφοφόρους και τους πολιτικούς φορείς, επηρεάζοντας και συν-διαμορφώνοντας την πολιτική συμπεριφορά, τόσο στο επίπεδο του εκλογικού σώματος όσο και στο επίπεδο των πολιτικών σχηματισμών που ανταγωνίζονται για τη λαϊκή προτίμηση. Η ψυχολογική αυτή επίδραση ενός εκλογικού συστήματος κινείται στο πεδίο της πολιτικής κουλτούρας και μπορεί να περιλαμβάνει, στο επίπεδο της πολιτικής προσφοράς, την τάση δημιουργίας εκλογικών συνασπισμών ή την απόφαση για κάθοδο ή όχι στον εκλογικό στίβο από κόμματα /υποψηφίους, αλλά και την τελική απόφαση της ψήφου αυτή καθεαυτή στην πλευρά της εκλογικής ζήτησης. Η Norris κωδικοποιεί ορθολογικά τις παραπάνω επιδράσεις, σημειώνοντας ότι οι εκλογικοί κανόνες επηρεάζουν τα κίνητρα των κομμάτων για την επιλογή κοινωνικά ομοιογενών ή πολυσυλλεκτικών υποψηφιοτήτων, ότι η μαζική εκλογική συμπεριφορά ανταποκρίνεται στις επιλογές αυτές και ότι η μεταρρύθμιση των εκλογικών κανόνων επιδρά στη συμπεριφορά πολιτικών, κομμάτων και ψηφοφόρων, δυνάμενη να προκαλέσει βαθιές αλλαγές (2004: 3).

Οι πιθανές συνέπειες της εκλογικής μεταρρύθμισης

Ας δούμε, λοιπόν, τις πιθανολογούμενες πολιτικές συνέπειες του νέου εκλογικού οριζόν σε κάθε έναν από τους παραπάνω άξονες, ξεκινώντας από

αυτές που αφορούν την ίδια τη νομή των αυτοδιοικητικών αξιωμάτων. Η εκλογική μεταρρύθμιση προήλθε κατόπιν νομοθετικής πρωτοβουλίας της ΝΔ και το αντιπολιτευόμενο ΠΑΣΟΚ θεώρησε ότι, στο πλαίσιο της μικροκομματικής και συγκυριακής σκοπιμότητας των εκλογομαγειρών της ΝΔ, ο νέος νόμος υπονομεύει την ποιότητα της δημοκρατίας (Απόφαση Εθνικού Συμβουλίου ΠΑΣΟΚ για τις Δημοτικές και Νομαρχιακές Εκλογές, 9/2005: § 29). Ο ψόγος του ΠΑΣΟΚ κατά του εκλογικού ορίου του 42% έ-χει ουσιαστικά στον πυρήνα του μια ανάλυση εκλογικής οικολογίας, στη βάση των γενικότερων πολιτικών συσχετισμών. Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, σε μια σειρά από μεγάλους δήμους και νομαρχίες, η ΝΔ και οι επίση-μοι υποψήφιοι της έχουν τη δυναμική να βρεθούν στην πρώτη θέση και να υπερβούν το 42% στον πρώτο γύρο, αλλά οι γενικότεροι συσχετισμοί (ι-σχύς ΠΑΣΟΚ, ΣΥΝ, κεντροαριστεράς εν γένει) θα οδηγούσαν σε ανατρο-πή του αποτελέσματος και εκλογική ήττα των υποψηφίων της ΝΔ στον δεύτερο γύρο, δεδομένου και του παλαιού εκλογικού συστήματος που έχει τη δυνατότητα της εν δυνάμει ανατροφοδότησης σε τοπικό επίπεδο της διαίρεσης Αριστεράς-Δεξιάς (Μαυρής 2002β: 96). Ο νέος νόμος, δηλαδή, ενδεχομένως παρέχει στη ΝΔ την ευχέρεια να ελέγξει περισσότερες νομαρ-χίες και δήμους και, μάλιστα, από την πρώτη Κυριακή, αποκομίζοντας κέρδη και στο πεδίο των εντυπώσεων, αφού σε επίπεδο κεντρικού πολιτι-κού νοήματος υπάρχει σαφής αναλογία βουλευτικών και τοπικών εκλογών (Μαυρής 2002α: 43). Το επιχείρημα αυτό, λοιπόν, προβλέπει ότι το εκλογι-κό όριο του 42% προσπορίζει εκλογικά και επικοινωνιακά οφέλη στη ΝΔ, θεωρώντας απλές προφάσεις τις αιτιάσεις του νομοθέτη περί αυξημένης πρακτικότητας και μειωμένου κόστους.

Αντικαθιστώντας στις παραπάνω αιτιάσεις την εύνοια στη ΝΔ με την εύνοια στον δικομματισμό συνολικά, καταλήγουμε σε μια ακόμη πιθανο-λογούμενη συνέπεια της εκλογικής μεταρρύθμισης. Θεωρείται, δηλαδή, πως το νεότευκτο εκλογικό σύστημα δεν είναι εκλογικά επωφελές μόνο για τη ΝΔ, αλλά και για τα δύο μεγάλα κόμματα ταυτόχρονα, άποψη στην οποία προσχώρησε ο Συνασπισμός.² Το συγκεκριμένο επιχείρημα δεν κινείται μό-νο στην τεχνική (ποιος θα ελέγξει περισσότερους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης), αλλά και στην ψυχολογική διάσταση. Θεωρείται ότι οι ψηφοφόροι, αντιλαμβανόμενοι τον νέο νόμο ως μια 'ευκαιρία' ή ως μια 'α-πειλή' (ανάλογα με τους κατά περίπτωση συσχετισμούς), θα στραφούν

προς τους επίσημους υποψηφίους των δύο μεγάλων κομμάτων, ακόμη και αν αυτοί αποτελούν τη δεύτερη επιλογή τους, προκειμένου είτε να αποτρέψουν την εκλογή κάποιου μη αρεστού υποψηφίου είτε να διευκολύνουν την εκλογή ενός 'μη χείρονος βέλτιστου' υποψηφίου. Το εκλογικό όριο του 42% αντιμετωπίζεται, δηλαδή, ως καταλύτης που στρέφει μερίδα των ψηφοφόρων προς μια τακτικιστική εκλογική συμπεριφορά.

Στο ίδιο πλαίσιο, αλλά από μια άλλη άποψη, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο νέος νόμος λειτουργεί ως ανάχωμα για την απορρύθμιση των κομματικών ταυτίσεων, η οποία αποτελεί διαχρονικό στοιχείο των εκλογών τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα (Νικολακόπουλος 2002: 40) αφού, φέρνοντας εγγύτερα το ενδεχόμενο εκλογικής νίκης, δύναται να ενεργοποιήσει κομματικά αντανακλαστικά. Απομακρύνεται, με αυτόν τον τρόπο, το ενδεχόμενο που έχει καταγραφεί στο παρελθόν (Λυριντζής 2000: 13), το κομματικό χρίσμα να αποτελεί ένα δύσκολο φορτίο που κάποιες φορές αποξενώνει αντί να προσελκύει τους ψηφοφόρους.

Επεκτείνοντας το παραπάνω επιχείρημα στην πλευρά της τοπικής πολιτικής προσφοράς, ο νέος νόμος θα μπορούσε να επηρεάσει το *ποιοι* και το *πόσοι* συνδυασμοί κατέρχονται στον στίβο των τοπικών εκλογών. Μια 'αντάρτικη' υποψηφιότητα ενέχει πλέον μεγαλύτερο δυνητικό 'κόστος' από ό,τι με το προηγούμενο εκλογικό σύστημα. Η αυτόνομη κάθοδος ενός κομματικά απειθαρχου υποψηφίου ταυτόχρονα με τον επίσημο υποψήφιο ενός μεγάλου κόμματος, δύναται με το νέο σύστημα όχι μόνο να στερήσει την εκλογή του επίσημο υποψηφίου από την πρώτη Κυριακή, όπως συνήθως συνέβαινε με αυτού του είδους τα ψηφοδέλτια μέχρι τώρα, αλλά να οδηγήσει τη νομαρχία ή τον δήμο απευθείας στον έλεγχο του αντίπαλου κόμματος, γεγονός που συνέβαινε σπάνια κατά τις προηγούμενες τοπικές αναμετρήσεις, μέχρι και το 2002. Με την ίδια λογική, μειώνεται η ανάγκη για σύναψη κοινωνικών και πολιτικών συμμαχιών σε τοπικό επίπεδο, που επίσης αποτελεί διαχρονικό στοιχείο των τοπικών προεκλογικών ζυμώσεων στην Ελλάδα, αφού ο εκλογικός πήγης έχει πλέον τοποθετηθεί χαμηλότερα. Άλλωστε, οι αυτόνομες, μονοκομματικές κάθοδοι αποτελούν κεντρικό χαρακτηριστικό των εκλογικών συστημάτων που προβλέπουν εκλογή με σχετική πλειοψηφία (Διαμαντόπουλος 2001: 73). Με δυο λόγια, η βασική συνέπεια που προβλέπεται από αυτή τη δέσμη επιχειρημάτων είναι η μείωση του πολιτικού πλουραλισμού σε επίπεδο πολιτικής προσφοράς, αλλά και η συρ-

ρίκνωση της απήχησης των συνδυασμών που κινούνται εκτός του επίσημου κομματικού 'χρίσματος'.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, τις ενδεχόμενες επιδράσεις του, το εκλογικό όριο του 42%, που επισήμως θεσπίστηκε για πρακτικούς και οικονομικούς λόγους, θεωρείται πιθανό καταρχάς να ευνοεί το κόμμα που πήρε την πρωτοβουλία για τη θέσπισή του, δηλαδή τη ΝΔ. Δύναται, ακόμη, να επηρεάζει ανοδικά την επιρροή συνολικά του δικομματισμού εις βάρος των υποψηφίων των μικρότερων κομμάτων, κυρίως της Αριστεράς, τα οποία και έχουν συνεχή εκλογική παρουσία. Επίσης, ενδεχομένως να συμπιέζει τον πολιτικό πλουραλισμό, τόσο σε επίπεδο εκλογικής προσφοράς, όσο και σε επίπεδο εκλογικής συμπεριφοράς.

Στο παρόν άρθρο ελέγχουμε την ύπαρξη και την ισχύ των παραπάνω πιθανολογούμενων πολιτικών συνεπειών του νέου εκλογικού συστήματος, αντιμετωπίζοντας κάθε μια από τις προαναφερθείσες αιτιάσεις ως ερευνητική υπόθεση εργασίας.

Οι πολιτικοί συσχετισμοί και το κεντρικό πολιτικό μήνυμα

Προκειμένου να διερευνήσουμε τις πρακτικές συνέπειες του νέου νόμου, δηλαδή αν και ποιο κόμμα ευνοείται αναφορικά με τον έλεγχο των ΟΤΑ, 'εφαρμόσαμε' την εκλογική μεταρρύθμιση αναδρομικά, στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1994, 1998 και 2002, από τη στιγμή δηλαδή θέσπισης της αιρετότητας των νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων. Εφαρμόσαμε τον νέο νόμο στο σύνολο των νομαρχιακών αναμετρήσεων, καθώς και στους είκοσι ένα μεγαλύτερους δήμους της χώρας, με πληθυσμό άνω των 70.000 κατοίκων, όπως τους κατηγοριοποιεί το υπουργείο Εσωτερικών.

Στις εκλογές του 2006, το 86% των νομαρχιακών αναμετρήσεων (43 από τις 50)³ και το 57% των δημοτικών αναμετρήσεων (12 από τις 21) κρίθηκαν από τον πρώτο γύρο. Αντίθετα, με το παλαιό εκλογικό σύστημα, κατά την περίοδο 1994-2002, περίπου το 70% των νομαρχιών και πάνω από το 80% των δήμων που εξετάζουμε κρίθηκαν τη δεύτερη Κυριακή των εκλογών.

Η αναδρομική εφαρμογή του ορίου του 42% έχει, συνεπώς, προφανείς και αναμενόμενες συνέπειες στο επίπεδο της ανάδειξης των τοπικών αρχόντων από την πρώτη Κυριακή, ευθυγραμμίζοντας τις τοπικές εκλογές της περιόδου 1994-2002 με αυτές του 2006. Συγκεκριμένα, αν οι εκλογές του 1994 διεξάγονταν με το σημερινό εκλογικό σύστημα, 41 νομαρχίες και 12

δήμοι θα κρίνονταν από την πρώτη Κυριακή, έναντι μόλις 13 και 4 αντίστοιχα με τον παλαιό νόμο. Το 1998, θα απαιτούνταν δεύτερος γύρος σε 13 νομαρχίες, από 35 στις οποίες χρειάστηκε κανονικά, όπως και σε 14 αντί για 17 δήμους. Το 2002, τέλος, 38 νομαρχίες και 12 δήμοι θα κρίνονταν από την πρώτη Κυριακή, έναντι μόλις 16 και 2 αντίστοιχα με το προηγούμενο εκλογικό σύστημα. Θα λέγαμε, λοιπόν, προκαταρκτικά, ότι το εκλογικό όριο του 42% εκπληρώνει την τυπική αιτιολόγησή του, της πρακτικότητας και του μειωμένου κόστους, αν και περισσότερο στο επίπεδο της νομαρχίας και σχετικά λιγότερο στο επίπεδο του δήμου.

Θα ήταν, όμως, το πολιτικό αυτό μήνυμα *διαφορετικό* στην περίπτωση του νέου εκλογικού ορίου; Θα οδηγούσε, δηλαδή, το νέο εκλογικό σύστημα, σε αλλαγή των συσχετισμών, σε μεταβολή του κομματικού ελέγχου των κυριότερων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης της χώρας, όπως διατείνονται ορισμένοι; Έχοντας πάντοτε υπόψη μας την παραδοχή της αναγκαστικής απουσίας της ψυχολογικής διάστασης από την αναδρομική εφαρμογή του νέου νόμου, η απάντηση είναι, μάλλον ξεκάθαρα, όχι. Από τις 150 νομαρχιακές αναμετρήσεις, στις οποίες εφαρμόσαμε αναδρομικά το νέο εκλογικό σύστημα, μόλις σε 8 ο νικητής θα ήταν διαφορετικός, ποσοστό περίπου 5%. Από τις δε 63 δημοτικές αναμετρήσεις, είναι εντυπωσιακό ότι αλλαγή του τελικού νικητή δεν θα είχαμε σε καμία. Πέρα από το ότι ως απόλυτος αριθμός οι μεταβολές είναι ελάχιστες, οι οκτώ περιπτώσεις νομαρχιών, που ο επικρατέστερος συνδυασμός θα ήταν διαφορετικός, δεν επιδεικνύουν σαφή τάση προς κάποιο συγκεκριμένο κόμμα όπως θα δούμε ευθύς αμέσως.

Αναλυτικά, οι πέντε από τις οκτώ περιπτώσεις αφορούν στις εκλογές του 1994. Στην Αργολίδα, επικράτησε ο υποψήφιος της ΝΔ στον δεύτερο γύρο, ενώ με το σημερινό σύστημα θα επικρατούσε ο υποψήφιος που υποστήριζε το ΠΑΣΟΚ από τον πρώτο γύρο. Από την άλλη πλευρά, στην υπερνομαρχία Δράμας, Καβάλας, Ξάνθης και στις νομαρχίες Ημαθίας, Κορινθίας και Φωκίδας ισχύει το αντίθετο: αναδείχθηκαν νικητές οι υποψήφιοι του ΠΑΣΟΚ τη δεύτερη Κυριακή, ενώ, αν ίσχυε το όριο του 42%, οι υποψήφιοι της ΝΔ θα κέρδιζαν από τον πρώτο γύρο. Το 1998 είχαμε δύο περιπτώσεις αλλαγής του τελικού νικητή, μία για κάθε κόμμα. Στη Φωκίδα, όπως και το 1994, κέρδισε ο υποστηριζόμενος από το ΠΑΣΟΚ συνδυασμός τη δεύτερη Κυριακή, ενώ με το σημερινό σύστημα θα κέρδιζε ο υποψήφιος

της ΝΔ στον πρώτο γύρο. Στη νομαρχία Ζακύνθου συνέβη το ακριβώς αντίθετο. Το 2002, τέλος, είχαμε μόνο μία τέτοια περίπτωση, στη νομαρχία Αρκαδίας. Ο έλεγχος της νομαρχίας από τη ΝΔ στον δεύτερο γύρο δεν θα συνέβαινε, αφού ο υποψήφιος του ΠΑΣΟΚ προηγούνταν την πρώτη Κυριακή με ποσοστό άνω του 42%.

Συνολικά, λοιπόν, στις πέντε από τις οκτώ περιπτώσεις θα ευνοούνταν οι υποψήφιοι της ΝΔ και στις τρεις οι υποψήφιοι του ΠΑΣΟΚ, αναλογία που σε καμία περίπτωση δεν αρκεί για να στοιχειοθετήσει το επιχείρημα της εύνοιας του νεότευκτου εκλογικού συστήματος υπέρ ενός συγκεκριμένου κόμματος. Λαμβάνοντας, επιπλέον, υπόψη μας το γεγονός ότι αλλαγή σκηνοικού θα είχαμε μόλις σε οκτώ νομαρχίες και σε κανένα μεγάλο δήμο, θα λέγαμε ότι ο νέος νόμος δεν ασκεί σημαντική και μονοκατευθυντήρια επίδραση στους συσχετισμούς μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων που μοιράζονται διαχρονικά τον έλεγχο της μεγάλης πλειοψηφίας των νομαρχιών και μεγάλων δήμων της χώρας. Δεν μεταβάλλει, δηλαδή, την ουσία του κεντρικού πολιτικού μηνύματος των τοπικών εκλογών.

Ο δικομματισμός και τα κόμματα της Αριστεράς

Αφού καταγράψαμε την 'ουδετερότητα' του νέου εκλογικού νόμου απέναντι στους συσχετισμούς μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων, διερευνούμε την πιθανότητα επιρροής του σε συνολικότερο επίπεδο, δηλαδή στους πολιτικούς συσχετισμούς δικομματισμού, από τη μια πλευρά, και των κομμάτων της Αριστεράς, από την άλλη. Προκειμένου να ελέγξουμε την αντίληψη για το εκλογικό σύστημα και να διαπιστώσουμε την ισχύ των επιχειρημάτων που διαβλέπουν αύξηση του δικομματισμού και μείωση της απήχησης των μικρότερων κομμάτων συγκρίναμε τις διαχρονικές τάσεις που αποτυπώνονται στις νομαρχιακές εκλογές κατά την περίοδο 1994-2002 με τα αποτελέσματα του 2006, σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο, βρήκαμε το μέσο αθροιστικά ποσοστό των επίσημων υποψηφίων ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, από τη μία, και ΚΚΕ και ΣΥΝ, από την άλλη πλευρά, κατά την περίοδο 1994-2002 και το συγκρίναμε με το αντίστοιχο ποσοστό του 2006.⁴ Πραγματοποιήσαμε τις συγκεκριμένες διαχρονικές συγκρίσεις μόνο στις νομαρχιακές εκλογές, αφού στους δήμους ο χάρτης των υποψηφιοτήτων είναι ιδιαίτερα σύνθετος, εξαρτώμενος συχνά από τοπικές ιδιαιτερότητες και σε μεγάλο βαθμό από τη δυναμική των προσώπων, έτσι ώστε, αφενός, να μην

υπάρχει σημαντική διαχρονική συνοχή στην κομματική υποστήριξη και, αφετέρου, ανάλογες συγκρίσεις να καθίστανται μάλλον παρακινδυνευμένες. Στο επίπεδο του δικομματισμού, στη σύγκριση εισήχθησαν μόνο οι περιπτώσεις νομαρχιακών εκλογών όπου είχαμε μονοκομματική υποστήριξη ΠΑΣΟΚ και ΝΔ το 2006 ταυτόχρονα με δύο τουλάχιστον από τις τρεις προηγούμενες αναμετρήσεις. Ακολουθήσαμε την ίδια λογική και στο επίπεδο της διερεύνησης της απήχησης των υποψηφίων ΚΚΕ και ΣΥΝ. Στην περίπτωση του δικομματισμού ο αριθμός των κατάλληλων προς σύγκριση νομαρχιών ήταν 24, ενώ στην περίπτωση της απήχησης των μικρότερων κομμάτων, 23.

Στη μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων, το αθροιστικό εκλογικό ποσοστό των επίσημων υποψηφίων ΝΔ και ΠΑΣΟΚ στις εκλογές του 2006 ήταν μεγαλύτερο από το μέσο ποσοστό των αντίστοιχων υποψηφιοτήτων κατά την περίοδο 1994-2002, ήτοι σε 17 από τις 24 νομαρχίες υπό διερεύνηση. Συνολικά, αυτό σημαίνει μια μέση αύξηση της απήχησης των μονοκομματικών επίσημων υποψηφιοτήτων των δύο μεγάλων κομμάτων της τάξεως του 4,2%: από 78,9% κατά την περίοδο 1994-2002 σε 83,1% το 2006. Μάλιστα, σε καμία από τις τρεις προηγούμενες εκλογές το μέσο αθροιστικό ποσοστό του δικομματισμού στις συγκεκριμένες νομαρχίες δεν είχε υπερβεί το 80%.

Αντιστρόφως ανάλογη είναι η εικόνα στο επίπεδο της αθροιστικής απήχησης των υποψηφίων ΚΚΕ και ΣΥΝ. Στις 17 από τις 23 νομαρχίες που πραγματοποιήθηκε η σχετική σύγκριση, το αθροιστικό ποσοστό των αυτόνομων υποψηφίων των δύο κομμάτων μειώθηκε το 2006 σε σχέση με τον αντίστοιχο μέσο όρο της περιόδου 1994-2002. Κατά τις τρεις εκλογικές αναμετρήσεις που διεξήχθησαν με το παλαιό εκλογικό σύστημα, το μέσο εκλογικό ποσοστό των συνδυασμών που υποστηρίχθηκαν από ΚΚΕ και ΣΥΝ ήταν 16,4%, κυμαινόμενο από 15,4% το 2002 έως 19,7% το 1994. Στις εκλογές του 2006 ήταν 12,6%, σχεδόν τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το μέσο όρο της περιόδου 1994-2002.

Η θέσπιση του νέου εκλογικού ορίου συμπίπτει, λοιπόν, με αύξηση του δικομματισμού και συρρίκνωση της απήχησης ΚΚΕ και ΣΥΝ στις νομαρχιακές εκλογές. Βέβαια, οι τάσεις αυτές έχουν ήδη καταγραφεί νωρίτερα, πριν από τη θέσπιση του ορίου του 42%, ειδικά από τις εκλογές του 1998 και μετά (βλ. Μοσχονάς 2002, Λάσκαρης και Παπαγγελόπουλος 2002). Δεν

θα μπορούσαμε, συνεπώς, να τις αποδώσουμε αποκλειστικά και μόνο στην επιρροή του νέου εκλογικού συστήματος. Το γεγονός, όμως, ότι το 2006 καταγράφονται ταυτόχρονα τα υψηλότερα ποσοστά δικομματισμού και τα χαμηλότερα διαχρονικά ποσοστά εκλογικής απήχησης των υποψηφίων των μικρότερων κομμάτων κατατείνει στο ότι ο νεότευκτος εκλογικός νόμος φέρει την ευθύνη για ένα μερίδιο αυτής της εξέλιξης, ενισχύοντας τις παραπάνω τάσεις, ακόμη και αν οι τελευταίες αποδίδονται πρωτίστως σε άλλους ερμηνευτικούς παράγοντες.

Ο πολιτικός πλουραλισμός

Ήδη, η προηγούμενη καταγραφή ενίσχυσης του δικομματισμού και μείωσης της απήχησης των κομμάτων της Αριστεράς αφήνει υπόνοιες για το επίπεδο του πολιτικού πλουραλισμού. Ολοκληρώνουμε, λοιπόν, τη διερεύνηση των πιθανών συνεπειών του νέου νόμου διερευνώντας τη συγκεκριμένη διάσταση. Ως μέτρο του πλουραλισμού της πολιτικής προσφοράς χρησιμοποιήσαμε τον αριθμό των μονοκομματικών υποψηφιοτήτων των δύο κομμάτων εξουσίας ως ποσοστό επί του συνόλου των υποψηφιοτήτων, καθώς και τον αριθμό των κομματικά απείθαρτων ψηφοδελτίων. Στο επίπεδο της εκλογικής συμπεριφοράς, ο έλεγχος της διαχρονικής απήχησης των τελευταίων δύναται να μας παράσχει και ένα μέτρο του πλουραλισμού στο πεδίο της πολιτικής ζήτησης. Εφαρμόσαμε τα παραπάνω μόνο στις νομαρχιακές εκλογές διότι, όπως και προηγουμένως, θεωρούμε ότι σε επίπεδο δήμου η επίδραση πολλαπλών ερμηνευτικών παραγόντων (τοπικοί συσχετισμοί και ιδιαιτερότητες, απήχηση προσωπικοτήτων) είναι αυξημένη σε τέτοιο βαθμό που δεν επιτρέπει τη συναγωγή συνεκτικών συμπερασμάτων, εν αντιθέσει με τις νομαρχιακές εκλογές, όπου οι παράγοντες αυτοί ισχύουν μεν, αλλά σε μικρότερο βαθμό.

Οι αμιγώς κομματικές υποψηφιοότητες ΝΔ και ΠΑΣΟΚ αποτελούσαν το 29% του συνόλου των υποψηφιοτήτων στις νομαρχιακές εκλογές του 1994, το 21% στις εκλογές του 1998 και το 36% στις εκλογές του 2002. Οι εκλογές του 2006, όμως, διεκδικούν τα πρωτεία και σε αυτό το μέγεθος, αφού το 40% του συνόλου των υποψηφίων που κατήλθαν στις νομαρχιακές εκλογές υποστηρίχονταν επίσημα από ένα εκ των δύο κομμάτων εξουσίας. Από την άλλη πλευρά, ο αριθμός των κομματικά απείθαρτων ψηφοδελτίων δεν παρουσιάζει –μεταξύ του 2006 και των παλαιότερων εκλογικών αναμετρήσε-

ων- ποσοτικές διαφοροποιήσεις που θα μπορούσαν να αποδοθούν, έστω και εμμέσως, στην εκλογική μεταρρύθμιση.

Παρόλα αυτά, σημαντική διαφοροποίηση παρουσιάζεται στην απήχηση των 'αντάρτικων' αυτών ψηφοδελτίων. Ενώ το 1994 η μέση απήχηση τους ανά νομαρχία ήταν 18%, το 1998 15% και το 2002 21%, στις εκλογές του 2006 η μέση απήχηση των κοιμματικά απείθαρχων υποψηφίων δεν ξεπέρασε το 11%. Άρα, οι ψηφοφόροι προτίμησαν σε μικρότερο βαθμό αυτού του είδους τις υποψηφιότητες στις εκλογές του 2006, συγκριτικά με οποιαδήποτε προηγούμενη αναμέτρηση, επιβεβαιώνοντας την επίδραση του νέου εκλογικού συστήματος της σχετικής πλειοψηφίας, το οποίο αυξάνει το κόστος υποστήριξης αυτού του είδους των ψηφοδελτίων, ανασυντάσσοντας σε έναν βαθμό τους ψηφοφόρους στις γραμμές των επίσημων κοιμματικών επιλογών.

Με δυο λόγια, στο επίπεδο του πλουραλισμού, η πρώτη εφαρμογή του νέου νόμου της σχετικής πλειοψηφίας συνοδεύτηκε από αυξημένη κοιμματική περιχαράκωση των υποψηφιοτήτων από τα δύο μεγάλα κόμματα και λιγότερες συνεργασίες, ακριβώς όπως προβλέπει η θεωρία των εκλογικών συστημάτων. Παράλληλα, η εκλογική απήχηση των κοιμματικά απείθαρχων συνδυασμών βρέθηκε στο χαμηλότερο σημείο της. Παρόλο που, όπως έχει δείξει η εμπειρία, τα ανωτέρω φαινόμενα οφείλονται σε ένα σύνθετο πλέγμα παραγόντων, όπως είναι οι κεντρικές πολιτικές αποφάσεις αλλά και οι τοπικές πολιτικές ιδιαιτερότητες, το γεγονός ότι στις εκλογές του 2006 παρατηρείται μια υποχώρηση του πολιτικού πλουραλισμού, χωρίς ανάλογο προηγούμενο, τόσο στην πλευρά της πολιτικής προσφοράς, όσο και στην πλευρά της εκλογικής συμπεριφοράς, μας οδηγούν στην αναζήτηση και άλλων παραγόντων που θα μπορούσαν να έχουν επιφέρει τις συνέπειες αυτές. Το νέο θεσμικό περιβάλλον των εκλογών του 2006 μας προσφέρει έναν τέτοιο υποψήφιο ερμηνευτικό παράγοντα.

Συμπεράσματα

Το νέο εκλογικό σύστημα φαίνεται καταρχάς να δικαιώνει την τυπική αιτιολόγηση της θέσπισής του, οδηγώντας, όπως ήταν αναμενόμενο, σε μειωμένο κόστος και αυξημένη πρακτικότητα της γενικότερης εκλογικής διαδικασίας. Παράλληλα, το όριο του 42% δεν ανατρέπει τους πολιτικούς

συσχετισμούς, σε επίπεδο ελέγχου των κυριότερων ΟΤΑ και δεν αλλοιώνει το κεντρικό πολιτικό μήνυμα των εκλογών.

Οι συνέπειες της εκλογικής μεταρρύθμισης που εξετάσαμε ανιχνεύονται κυρίως στο επίπεδο της πολιτικής προσφοράς και δευτερευόντως, με αχνότερες ενδείξεις, στο επίπεδο της εκλογικής συμπεριφοράς. Το νέο εκλογικό σύστημα, είτε άμεσα είτε έμμεσα, φαίνεται ότι λειτουργεί μάλλον ενισχυτικά στον δικομματισμό και συμπιέζει την εκλογική απήχηση των μικρότερων κομμάτων. Ακόμη περισσότερο ευδιάκριτες είναι οι συνέπειες του εκλογικού ορίου του 42% στο επίπεδο του πλουραλισμού της πολιτικής προσφοράς στις τοπικές εκλογές. Οδηγεί σαφώς σε περισσότερες μονοκομματικές και λιγότερες συνεργατικές υποψηφιότητες. Επιπρόσθετα, το νέο εκλογικό όριο φαίνεται ότι συμπιέζει την απήχηση των κομματικά απείθαρχων συνδυασμών.

Βέβαια, για μια σφαιρική και ολοκληρωμένη διερεύνηση των πολιτικών προεκτάσεων και συνεπειών της εκλογικής μεταρρύθμισης υπό συζήτηση, δεν πρέπει να παραλείψουμε την επικοινωνιακή της διάσταση, η οποία δεν δύναται να εξαντληθεί αποκλειστικά στην ανάλυση εκλογικών αποτελεσμάτων και για αυτό τον λόγο δεν αναλύθηκε στο παρόν άρθρο παρά μόνο ακροθιγώς. Αποτελεί, όμως, εξαιρετικά ενδιαφέρον έναυσμα για περαιτέρω έρευνα: Αν ο νέος εκλογικός νόμος επιφέρει συγκεκριμένες συνέπειες στην πολιτική προσφορά και στην εκλογική συμπεριφορά, δεν μπορεί παρά να ασκεί επιρροή και στην επικοινωνιακή διάσταση των τοπικών εκλογών. Τοποθετούμενες συνήθως στο μέσο του εκλογικού κύκλου, οι εκλογές τοπικές αυτοδιοίκησης αντιμετωπίζονται ως μια 'έπίσημη δημοσκοπήση' ενόψει των επερχόμενων βουλευτικών εκλογών και επενδύονται, από κόμματα και εκλογικό σώμα, με ένα κεντρικό πολιτικό νόημα. Τα παραπάνω συνθέτουν το πεδίο μιας 'μάχης εντυπώσεων'. Ο νέος νόμος, διευκολύνοντας την εκλογή τοπικών αρχόντων από τον πρώτο γύρο, ενισχύει τις αναλογίες μεταξύ τοπικών και βουλευτικών εκλογών και λειτουργεί ως καταλύτης για αυτή την πολιτική μάχη των εντυπώσεων, η επικράτηση στην οποία αποτελεί πλέον αυτόνομο διακύβευμα για τα κόμματα εξουσίας.

Τελικά, το ερώτημα που προκύπτει από τα παραπάνω συμπεράσματα – ιδιαίτερα αν επαληθευτούν και στις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, όταν πολιτική τάξη και εκλογικό σώμα θα έχουν 'εκπαιδευτεί' περισσότερο στο νέο εκλογικό σύστημα και το τελευταίο θα έχει ενσωματωθεί σε μεγαλύτε-

ρο βαθμό στην εκλογική κουλτούρα- είναι αν και κατά πόσο αξίζει η υποβάθμιση του πλουραλισμού και της πολυκομματικής έκφρασης σε τοπικό επίπεδο χάρη του μειωμένου κόστους και των αυξημένων εντυπώσεων, μέσω μιας μεταρρύθμισης 'από τα πάνω' ενός μη χρεοκοπημένου εκλογικού συστήματος.

Σημειώσεις

¹ Στις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης του Οκτωβρίου 2006 υπήρξαν έξι περιπτώσεις νομαρχιών και αρκετές περιπτώσεις δήμων όπου και οι δύο πρώτοι υποψήφιοι υπερέβησαν το όριο του 42%. Μία από αυτές ήταν ο δήμος Χολαργού: ο δεύτερος σε ψήφους υποψήφιος, Δεμερτζής, που έλαβε 42,7%, προσέφυγε στα διοικητικά δικαστήρια ενάντια στον νέο νόμο, με το σκεπτικό ότι παραβιάζει την αρχή της ισοτιμίας της ψήφου, αφού υπήρξαν σε άλλες περιπτώσεις υποψήφιοι που εξελέγησαν λαμβάνοντας χαμηλότερο ποσοστό από τον ίδιο. Να σημειωθεί ότι στις αρχικές προβλέψεις του νομοθέτη περιλαμβάνονταν διάταξη που προέβλεπε δεύτερο γύρο στην περίπτωση που δύο υποψήφιοι υπερέβαιναν το όριο του 42% και είχαν μεταξύ τους διαφορά μικρότερη των τριών ποσοστιαίων μονάδων.

² Θεωρούμε ότι είναι απαράδεκτη η έντονη κομματική παρέμβαση, με ιδιαιτελώς κριτήρια εκ μέρους της κυβέρνησης, στο εκλογικό σύστημα που ισχύει για την τοπική αυτοδιοίκηση [...] Και όλα αυτά μέσα από τη λογική του δικομματισμού, στην οποία είμαστε εντελώς αντίθετοι.' Δηλώσεις Α. Αλαβάνου, 25/8/2005, Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων.

³ Για τους σκοπούς της ανάλυσής μας, αντιμετωπίζουμε κάθε μία από τις τρεις υπερνομαρχίες (Αθηνών/Πειραιώς, Δράμας/Καβάλας/Ξάνθης και Έβρου/Ροδόπης) ως μία εκλογική αναμέτρηση. Έτσι, για κάθε εκλογική χρονιά, διερευνούμε συνολικά 50 νομαρχιακές αναμετρήσεις.

⁴ Περιλαμβάνουμε στην ανάλυσή μας αποκλειστικά τους συνδυασμούς ΚΚΕ και ΣΥΝ, διότι είναι οι μόνοι συνδυασμοί μικρότερων κομμάτων με σταθερή παρουσία στο σύνολο της περιόδου που εξετάζουμε. Η προσθήκη των συνδυασμών που υποστηρίχτηκαν από άλλα μικρά κόμματα κατά την περίοδο 1994-2006 (ΠΟΛ.ΑΝ, ΔΗΚΚΙ, ΛΑΟΣ) θα καθιστούσε την ανάλυσή μας ανομοιογενή και θα δυσχέραινε τις συγκρίσεις. Σημειώνεται ότι δεν συμπεριλάβαμε στην ανάλυσή μας για το δικομματισμό τις περιπτώσεις συνεργασίας ΝΔ-ΠΟΛ.ΑΝ το 1998, αλλά εντάξαμε τις συνεργασίες ΚΚΕ-ΔΗΚΚΙ το 2002 στο ποσοστό των κομμάτων της Αριστεράς.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Διαμαντόπουλος, Θ. (2001). *Εκλογικά Συστήματα: Θεωρία και Πρακτικές Εφαρμογές*. Αθήνα: Πατάκης.
- Duverger, M. (1973). *Les Partis Politiques*. Paris: Arman Colin.
- Λάσκαρης, Α. & Παπαγγελόπουλος, Δ. (2002). 'Κομματική Επιρροή και Νομαρχιακές Εκλογές 2002', *Φιλελεύθερη Έμφαση*, 13: 51-142.
- Λυριντζής, Χ. (2000). 'Κόμματα και δημοτικές εκλογές: η ανασυγκρότηση μιας μακρόβιας σχέσης', *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 15: 7-23.
- Μαυρής, Γ. (2002α). 'Η επιρροή των πολιτικών δυνάμεων στις νομαρχιακές εκλογές του 2002', *Φιλελεύθερη Έμφαση*, 13: 42-50.
- Μαυρής, Γ. (2002β). 'Νομαρχιακές εκλογές 1994-2002: εκλογές δεύτερης τάξεως', *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21: 95-105.
- Μενδρινού, Μ. (2000). *Η Εκλογική Πολιτική στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα: Εσωτερικές και Ευρωπαϊκές Παράμετροι, 1974-2000*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Μοσχονάς, Γ. (2002). 'Αυτοδιοικητικές εκλογές 2002: εποκλίσεις, κόμματα και οι δύο "λογικές" των εκλογών', *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21: 106-135.
- Νικολακόπουλος, Η. (2002). 'Εκλογές για την τοπική αυτοδιοίκηση 1975-2002: ιστορική αναδρομή και άξονες ερμηνείας', *Φιλελεύθερη Έμφαση*, 13: 35-41.
- Norris, P. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.